

ІНТЕРЕСИ КНР В ЦЕНТРАЛЬНІЙ АЗІЇ

Анотація. Центральна Азія останнім часом стала привертати увагу багатьох світових гравців. У роботі розглядаються причини зацікавленості в Центральній Азії одного з них – КНР, а також аналізуються кроки Пекіна з нарощування власної присутності в регіоні.

Ключові слова: Центральна Азія, Китай, СУАР, природні ресурси, «Економічний пояс Шовкового шляху».

Abstract. Central Asia has recently attracted the attention of many global players. This paper examines the reasons for the interest in Central Asia of one of them - China, as well as analyzes the steps of Beijing to increase its presence in the region.

Keywords: Central Asia, China, XUAR, natural resources, Silk Road Economic Belt.

Центральна Азія (ЦА) займає дуже важливе геополітичне положення, тому не дивно, що цей регіон привертає до себе увагу світової спільноти. Тут перетинаються інтереси світових гігантів: Росії, Китаю та США, адже контроль над ЦА надає певні переваги. Насамперед регіон дуже привабливий своїми багатими нафтогазовими ресурсами, великим транзитним потенціалом, оскільки з'єднує Європу та Азію. Через це Китай зацікавлений у нарощуванні своєї присутності в ЦА [5].

Після розпаду СРСР світ зазнав нових геополітичних реалій. У 1991 р. біля західних кордонів КНР з'явилося п'ять нових незалежних держав: Казахстан, Узбекистан, Туркменістан, Киргизстан та Таджикистан. Тоді у Пекіна виникла необхідність осмислення нових геополітичних реалій в ЦА, розбудові двосторонніх відносин, формуванні договірно-правової бази з країнами регіону [3]. Проте зазначимо, що для розбудови добросусідських відносин з країнами ЦА Китай вимагає від них підтримання концепції «одного Китаю» та боротьби проти «трьох зол»: сепаратизму, екстремізму та тероризму [7].

Неприємною обставиною для КНР є те, що країни ЦА є мусульманськими, через що виникають певні загрози національній безпеці. Це зумовлено тим, що регіон прилягає до нестабільного Сіньцзян-Уйгурського автономного району (СУАР), який входить до складу КНР. СУАР саме відомий своїм уйгурським ісламським сепаратизмом, тероризмом, що робить його «головним болем» для Пекіна.

Після розпаду СРСР та створення незалежних центральноазіатських республік у СУАР розпочалися заворушення. Уйгури, казахи, інші етнічні меншини активізувалися та почали боронити свою незалежність від КНР, базуючись у новостворених країнах Центральної Азії, Афганістані та деяких країнах Заходу, де вони створювали політичні організації прихильників відокремлення Сіньцзяну. Проте такі організації на прохання Китаю почали заборонятися на території Казахстану та Киргизії у другій половині 1990-х рр. [4].

Основним джерелом тероризму наразі постає Афганістан, через який бойовики потрапляють до ЦА та СУАР. У свою чергу Таджикистан для КНР

постає буферною зоною між Китаєм та Афганістаном. Через це у Таджикистані за китайські гроші було збудовано прикордонну заставу таджицьких військ на кордоні з Афганістаном, а з 2016 р. начальники генштабів КНР, Афганістану, Пакистану, Таджикистану проводять регулярні зібрання. Крім того, за період 2003–2016 рр. було проведено 39 спільних військових навчань між арміями Китаю та країн ЦА. Пекін також надає допомогу республікам ЦА у вигляді військової техніки. Попри вищезазначену активність, наразі про китайську воєнну присутність в ЦА не йдеться. Як можна побачити, Пекін направляє чималі сили для протидії ісламському тероризму і забезпечення стабільності в регіоні [7].

Окрім протидії уйгурському сепаратизму, ЦА може також стати потужним драйвером економічного зростання малорозвиненого СУАР шляхом поживлення двосторонньої взаємодії та торгівлі з центральноазіатськими республіками. Так Китай вб'є двох зайців одним пострілом: знизить напруженість в СУАР та зменшить диспропорцію в економічному розвитку західних та східних регіонів країни [2].

Китай, як найбільший у світі споживач нафти та газу, з кожним роком потребує все більше і більше енергоресурсів. З огляду на це Пекін зацікавлений в багатих нафтогазових родовищах ЦА. Тому вже в 2010 р. почав функціонувати газопровід «Центральна Азія–Китай». Наразі функціонують 3 нитки газопроводу, потужність якого досягає 50 млрд м³ газу на рік. Приблизно 80 % газу надходить з Туркменістану [6]. У 2005 р. було введено в експлуатацію нафтопровід «Казахстан–Китай», пропускна спроможність якого наразі становить до 20 млн тон нафти на рік [7]. КНР активно інвестує у розвідку, видобування енергоносіїв у Казахстані та Туркменістані, бере участь у реконструкції і побудові ЛЕП, ТЕС, ГЕС з перспективою постачання електроенергії до Китаю [3]. Попри значне «викачування» нафти та газу з ЦА, доля Туркменістану, Казахстану і Узбекистану у загальному імпорті енергоресурсів Китаю сягає тільки 3,4 % [7]. Останнім часом Китай також наростив імпорт металів з ЦА, а імпорт урану із Казахстану покриває 75 % китайського попиту [8]. У 2018 р. товарообіг між ЦА та Китаєм становив \$41,7 млрд. На ЦА припадає лише 0,8 % від загального імпорту КНР та 0,9 % від експорту. Водночас у країн ЦА саме на Китай припадає 22 % експорту та 37 % імпорту. Торговельна залежність регіону від Піднебесної продовжує рости і надалі [7].

Зазначимо, що ЦА займає важливе положення в китайській ініціативі «Економічного поясу Шовкового шляху» (ЕПШШ), адже через цей регіон пролягає шлях з Китаю до Європи [1]. Можливість побудови трансконтинентального коридору в межах ЕПШШ дасть змогу поставляти товари до Європи приблизно за 10 днів, тимчасом нинішнє транспортування морем займає від 45 до 60 днів. Після оголошення ініціативи інвестиції в енергетичний сектор країн ЦА зменшилися з 86,5 % до 33 % через збільшення інвестування в будівництво інфраструктури, розвиток хімічної промисловості та металургії.

Головним бенефіціаром китайських інвестицій є Казахстан, що отримує більше половини інвестицій, які надходять до ЦА [8].

Попри активність Пекіна в регіоні, жителі ЦА мало що знають про Китай. Розуміючи це, КНР проводить політику «м'якої сили» в ЦА, створивши мережу Інститутів Конфуція та класи китаєзнавства, де студенти вивчають китайську мову та культуру. Загалом, у країнах ЦА їх налічується 37. Тільки в Казахстані 14 тисяч студентів відвідують Інститути Конфуція. Китайське керівництво також надає гранти громадянам ЦА на навчання в Китаї. За період 2010–2017 рр. було надано понад 5 тисяч освітніх грантів. Отже, китайська політика «м'якої сили» має на меті покращити імідж КНР в ЦА задля полегшення просування власних інтересів [7].

ЦА може стати одним із ключів до становлення сильного Китаю та так званого Рах Синіса, оскільки активне співробітництво з країнами ЦА дає низку переваг: шлях від Китаю до Європи, економічне зростання відсталих західних районів Піднебесної, багаті природні ресурси регіону. Водночас ЦА слугує джерелом ісламського тероризму, який може просочитися й до Китаю, через це Пекін веде активну діяльність у воєнному та антитерористичному співробітництві з країнами ЦА. КНР також зацікавлена у збільшенні власної присутності в ЦА, адже якщо ініціативу в регіоні перехоплять ворожі держави, то це матиме дуже негативні геополітичні наслідки для Китаю. Як можна побачити, з огляду на велику кількість вищезазначених факторів ЦА є та буде залишатися на порядку денному в Пекіні ще доволі довгий проміжок часу.

Джерела та література

1. Акматалиева А. М. Инициатива «Один пояс – один путь» в Центральной Азии. *Сравнительная политика*. 2018. № 4. С. 139–146.
2. Даниленко С. Політико-економічні пріоритети Китаю в Центральній Азії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. № 44. С. 13–21.
3. Микитчук Н. М. Інтереси та політика КНР в Центральній Азії. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2012. № 9. С. 309–314.
4. Мороз Р. Д. Проблема сепаратизму в Сінцзяні. *Питання сходознавства в Україні*: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 28 березня 2019 р. Харків, 2019. С. 329–332.
5. Геополітичні впливи на регіональну безпеку в Центральній Азії: можливі ризики для України. Аналітична записка. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/673/> (дата звернення 12.02.2021).
6. Китай импортировал по газопроводу Средняя Азия–Китай 304,6 млрд м³. URL: <https://neftegaz.ru/news/transport-and-storage/539234-po-gazoprovodu-srednyaya-aziya-kitay-eksportirovano-304-6-mlrd-m3/> (дата звернення 12.02.2021).
7. На пути к Рах Синіса: что несет Центральной Азии экспансия Китая. URL: <https://carnegie.ru/commentary/81265> (дата звернення 12.02.2021).
8. Центральная Азия на карте нового Шелкового пути. URL: <https://caanetwork.org/archives/16044> (дата звернення 12.02.2021).